

Lasten välisen leikin mahdollistaminen esteettömän viestinnän keinoin

Jenna Laitio

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2020

Sosionomin tutkinto-ohjelma

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

LAITIO, JENNA:

Lasten välisen leikin mahdollistaminen esteettömän viestinnän keinoin

Opinnäytetyö 44 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Toukokuu 2020

Opinnäytetyön tarkoituksena oli pohtia esteetöntä viestintää lasten välisen leikin mahdollistamisessa. Esteettömällä viestinnällä tarkoitetaan puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointimenetelmiä. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisilla esteettömän viestinnän keinoilla lasten välistä, omaehtoista leikkiä voitaisiin mahdollistaa. Opinnäytetyön viitekehys on varhaiskasvatuksessa, ja taustateoria koostuu lasten välisen leikin merkityksestä, leikin tukemisesta sekä esteettömästä viestinnästä.

Opinnäytetyö toteutettiin kahtena moniammatillisena workshopina. Workshoppeihin osallistui yhteensä yhdeksän varhaiskasvatuksen, kuntoutuksen ja esteettömän viestinnän ammattilaista. Workshoppeissa oli tavoitteena ideoida sellaisia esteettömän viestinnän keinoja, joita voidaan käyttää leikin mahdollistamisessa. Ensimmäisessä workshopissa tuotetut aineistot teemoitettiin ja näitä teemoja syvennettiin toisessa workshopissa. Workshoppeissa tuotetut aineistot on koottu opinnäytetyön tuloksissa.

Opinnäytetyön tuloksissa tuodaan esiin useita vinkkejä leikkitilanteiden mahdollistamiseen esteettömän viestinnän keinoin sekä tietoa esteettömästä viestinnästä varhaiskasvatuksessa ja sen oppimisympäristöissä. Tulokset on lisäksi muokattu tiiviiksi ja helposti saavutettavaksi esitteeksi työn liitteisiin. Sieltä se on mahdollista tulostaa esimerkiksi päiväkodin kasvattajien käyttöön.

Opinnäytetyön tulosten perusteella lasten välistä leikkiä voidaan mahdollistaa kaikilla esteettömän viestinnän keinoilla. Keinojen käyttäminen vaatii kasvattajalta tietoisuutta erilaisista keinoista sekä rohkeutta käyttää niitä. Workshoppeissa toivottiin, että tietoisuus esteettömästä viestinnästä kasvaisi varhaiskasvatuksen kentällä ja että esteetöntä viestintää sisällytettäisiin henkilöstön koulutuksiin. Jatkokehittämistyönä voisi varhaiskasvatukseen koota laajemmän työkalupakin esteettömästä viestinnästä ja sen käyttömahdollisuuksista, esimerkiksi kommunikaatiopisteen muodossa. Esteettömän viestinnän keinojen käyttöä voisi myös tutkia päiväkodin leikkitilanteissa.

Asiasanat: lasten välinen leikki, leikin tukeminen, esteetön viestintä

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

LAITIO, JENNA:
Supporting Children's Play with Accessible Communication Methods

Bachelor's thesis 44 pages, appendices 2 pages
May 2020

The purpose was to consider accessible communication in enabling playing between children. The aim was to determine which accessible communication methods are suitable for enabling self-motivated playing between children. The frame of reference of the thesis is early childhood education and the theory consists of the importance of playing between children, supporting playing and accessible communication.

The thesis was implemented as two multi-professional workshops. Nine professionals from early childhood education, rehabilitation and accessible communication attended these workshops.

The results bring up several tips on how to use accessible communication in enabling play situations and information about accessible communication in early childhood education and its learning environments. The results were edited into a compact, easily accessible brochure found in the appendix, which is easily printed for example for the use of kindergarten educators.

Results showed that every accessible communication method can be used to enable situations where children are able to play. As further development, a wider set of accessible communication tools and uses could be assembled for early childhood education. The use of accessible communication methods in enabling playing could also be studied in play situations.

Key words: children's play, supporting play, accessible communication

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	LASTEN VÄLINEN LEIKKI JA ESTEETÖN VIESTINTÄ VARHAISKASVATUKSESSA	6
	2.1 Lasten välinen leikki	6
	2.2 Lasten välisen leikin tukeminen.....	8
	2.3 Esteetön viestintä	10
3	OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUS- JA TOTEUTUSMENETELMÄ	12
	3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	12
	3.2 Aineistonkeruu- ja analysointimenetelmät.....	12
4	WORKSHOPIT	15
	4.1 Workshopien suunnittelu	15
	4.2 Workshop I.....	18
	4.3 Workshop II.....	23
5	TULOKSET	28
	5.1 Esteettömän viestinnän keinoja leikin mahdollistamiseen.....	28
	5.2 Esteettömän viestinnän huomioiminen oppimisympäristössä	31
	5.3 Esteetön viestintä varhaiskasvatuksessa.....	32
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	34
	6.1 Johtopäätökset ja jatkokehittämisaiheet.....	34
	6.2 Eettisyys ja luotettavuus.....	35
	6.3 Opinnäytetyöprosessin pohdinta	38
	LÄHTEET	40
	LIITTEET	43
	Liite 1. Esite leikin mahdollistamisesta esteettömän viestinnän keinoin	43

1 JOHDANTO

Päiväkodeissa on nykyisin paljon lapsia, joilla on haasteita vuorovaikutuksessa. Lasten kielenkehityksessä on normaalia vaihtelua, mutta myös viiveet ja vaikeudet ovat yleisiä (Koivula & Laakso 2017, 115). Kielenkehityksen haasteiden lisäksi lapsilla voi esiintyä neuropsykiatrisia haasteita ja lapsen äidinkieli voi olla muu kuin päiväkodissa yleisesti puhuttu kieli. Nämä lapset tarvitsevat vuorovaikutuksessa ja kommunikoinnissaan tukea. Heidän haasteisiinsa puuttuminen ja niissä tukeminen on varhaiskasvatuksen ammattilaisten eettinen velvollisuus (Launonen 2011, 245).

Vuorovaikutus- ja kommunikointitaidot ovat merkittävässä roolissa lasten välisissä leikki-ilanteissa. Leikin avulla lapsi jäsentää ja oppii uusia asioita yhdessä leikkitoverien kanssa. Leikki-ilanteet ovat tärkeitä, jotta lapsi oppii sosiaalisesti välittyviä asioita sekä voi kehittyä yhteisön jäseneksi. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lain mukaan taata jokaiselle kokemus olla osallisena (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Ammattilaisten onkin siis mietittävä, miten lasten välistä vuorovaikutusta ja kommunikointitaitoja voidaan tukea. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteutuminen vaatii ymmärrystä erilaisten lasten osallisuuden mahdollistamisen tavoista.

Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät, uudelta termiltään esteetön viestintä, ovat yleisesti käytettyjä kommunikoinnin tukemisen keinoja. Esteetön viestintä näkyy päiväkodeissa esimerkiksi kuvina tai tukiviittomina päiväohjelmissa ja erilaisissa ohjeistuksissa. Esteetöntä viestintää ei kuitenkaan ole tutkittu varhaiskasvatuksessa lasten välisessä vuorovaikutuksessa, esimerkiksi leikki-ilanteissa.

Esteettömän viestinnän käyttömahdollisuudet lasten välisissä leikki-ilanteissa tarvitsivat mielestäni ammattilaisilta lisää pohdintaa, joten tartuin aiheeseen opinäytetyön laajuudessa. Mielestäni on tärkeää, että tietoisuus esteettömän viestinnän keinojen käytöstä kasvaa varhaiskasvatuksen kentällä. Opinäytetyö yhdistää viittomakielentulkin koulutukseni tuoman tietotaidon esteettömästä viestinnästä varhaiskasvatuksen opettajan/sosionomin työssä kohdattaviin haasteisiin.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa tuon esiin lasten välisen leikin merkitystä lapsen kehitykselle sekä leikin tukemisen tarpeita ja tapoja. Avaan myös esteettömän viestinnän käsitettä varhaiskasvatuksen viitekehyksessä.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa sellaisia esteettömän viestinnän keinoja, joilla voidaan mahdollistaa lasten välistä leikkiä. Opinnäytetyö on toteutettu toiminnallisena työnä, jossa varhaiskasvatuksen, kommunikointimenetelmäosaamisen ja kuntoutuksen ammattilaisista koostunut ryhmä sai pohdittavakseen tutkimuskysymyksiä: millaisia esteettömän viestinnän keinoja voisi käyttää lasten välisen leikin mahdollistamiseksi? Kysymys pitää sisällään monen käsitteen ja kontekstin määrittelyä, joihin jokaisella ryhmän ammattilaisella oli oma tietotaitonsa ja kokemuksensa jaettavaksi.

Moniammatillisen ryhmän kokoontumiset ja aineistonkeruuprosessi toteutettiin kahtena workshop-tilaisuutena. Workshop-työskentely mahdollisti aiheen käsitteilyn erilaisin menetelmin. Workshopien sisällöt oli suunniteltu etukäteen, jotta laaja aihe tuli rajattua riittävästi ja moniammatillisen ryhmän potentiaali tuli parhaiten hyödynnetyksi. Ensimmäisen workshopin tavoitteena oli muodostaa yhteinen käsitys leikin tukemisen tarpeista ja nykyään varhaiskasvatuksessa käytettävistä keinoista sekä pohtia esteetöntä viestintää varhaiskasvatuksessa. Toisessa workshopissa syvennyttiin leikin mahdollistamiseen esteettömän viestinnän keinoin ja pohdittiin myös oppimisympäristön ja välineistön tarpeita.

Opinnäytetyön tuloksissa on koonti workshoppeissa kehitetyistä esteettömän viestinnän keinoista, joilla lasten välistä leikkiä voidaan mahdollistaa. Koonti sisältää myös ammattilaisten esiin tuomia huomioita oppimisympäristöstä sekä vinkkejä varhaiskasvatuksen arkeen. Opinnäytetyön liitteenä on tuloksista tehty tiivis ja helposti saavutettava esite. Johtopäätöksissä ja pohdinnassa tuon esiin useita jatkokehittämissideoita varhaiskasvatukseen esteettömästä viestinnästä sekä pohdin muun muassa workshopmenetelmää moniammatillisuuden hyödyntämisen keinona varhaiskasvatuksessa.

2 LASTEN VÄLINEN LEIKKI JA ESTEETÖN VIESTINTÄ VARHAISKASVATUKSESSA

Opinnäytetyön pääkäsitteet ovat lasten välinen leikki, lasten välisen leikin tukeminen ja esteetön viestintä. Työn teoreettinen viitekehys rakentuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, jotka ohjaavat varhaiskasvatuksen työntekijöiden työtä. Lasten välisen leikin käsittelykappaleessa määritellään, mikä merkitys leikillä on lapsen kehitykselle ja mitä tarkoitetaan lasten välisellä omaehtoisella leikillä. Leikin tukemisen kappaleessa kuvataan erilaisia haasteita leikkitilanteissa sekä leikin tukemisen tapoja. Esteetöntä viestintää kuvaan omassa kappaleessaan.

2.1 Lasten välinen leikki

Lasten välisellä leikillä tarkoitetaan tavallisia jokapäiväisiä leikkitilanteita, joissa lapsilla on vertaistovereita leikkikavereina. Leikkitovereiden merkitys leikissä on suuri. Jos kasvatusta ajatellaan laajasti eli niin, että jokainen asia kasvattaa meitä, voidaan toinen lapsi nähdä niin sanottuna vertaiskasvattajana (Hellström 2010, 261). Leikkiessään lapsi muodostaa käsitystä itsestään sosiaalisessa vertaisryhmässä (Vähänen 2004b, 45).

Tässä opinnäytetyössä keskitetään huomio erityisesti lasten välisiin omaehtoisiin leikkitilanteisiin. Omaehtoisella leikillä tarkoitetaan sellaista leikkiä, johon lapset keksivät itse sisällön, muodon ja teeman. Lapset saavat toteuttaa omaa leikki-ideaansa. (Vähänen 2004b, 41.) Kun lapsi saa toimia omien intressien mukaisesti, hän pääsee käsittelemään itselleen tärkeitä tunteita ja taitoja sekä tuottamaan itselle merkityksellisiä asioita (Reunamo & Käyhkö 2014, 67). Vapaassa leikissä on tärkeää myös se, että lapsi saa leikkiä mieluista leikkiä keskeytyksettä. Sitoutuminen leikkiin on vahvempaa, kun aikuinen ei ole paikalla. (Reunamo & Käyhkö 2014, 84.) Onkin siis pohdittava, miten leikkiä voitaisiin tukea niin, että sen omaehtoisuus säilyy.

Leikkiessään lapset tutustuvat itseensä, tarkkailevat toisiaan, oppivat toisiltaan ja saavat välitöntä palautetta ympäristöltään. (Aro & Siiskonen 2014, 188–189.) Toinen lapsi on väsymätön apuopettaja, joka antaa välitöntä positiivista palautetta, kun lapsi kykenee osallistumaan yhteisen leikin rakentamiseen (Reunamo & Salomaa 2014, 40). Leikin vuorovaikutuksen avulla voi syntyä myös ystävyys-suhteita (Helenius 2004, 35).

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 39).

Lyytinen ja Lautamo (2014, 239) huomauttavat, että aina ei muisteta ajatella erityisryhmissä olevien lasten leikin hyödyllisyyttä ja tarvetta. Lapset, joilla on esimerkiksi kielenkehitykseen tai vuorovaikutukseen liittyviä haasteita, voivat leikin avulla oppia uutta, harjoitella ja kehittää taitojaan (Lyytinen & Lautamo 2014, 239). Tunnettu psykologi Lev Vygotski korosti myös kielen kehityksen merkitystä leikissä. Leikkiessä lapsen kieli kehittyy vähitellen konkreettisista sanojen merkityksistä sääntöjen oivaltamiseen sekä abstraktiin ajatteluun ja oman tahdon kehittymiseen. (Vygotski 1976/1933, Hännikäisen 2004, 363 mukaan.)

Leikki on lapsen oppimiselle hyvin merkityksellistä. Se on motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jonka avulla lapsi oppii monia taitoja ja omaksuu uutta tietoa. Varhaiskasvatuksessa on tärkeä ymmärtää leikin pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 22.) Leikkitilanteissa itsesäätelyä ja sosiaalisia taitoja opitaan sääntöjen, roolien ja käytösmallien kautta (Hakkarainen 2008, 110–111). Piaget'n mukaan leikkiessään lapsi oppii ottamaan huomioon toisten lasten näkökulmia ja perustelemaan omiaan (Piaget 1951/1945, Hännikäisen 2004, 361–363 mukaan).

Leikin avulla lapsi ottaa haltuun asioita elämässään, jäsentää ympäristöään ja harjoittelee erilaisia taitojaan (Hellström 2010, 183). Vygotskin mukaan lapsi sisäistää leikkiessään elämänsä todellisuutta, jolloin ulkoiset kokemukset muuttuvat sisäisiksi. Batesonin mukaan todellisen elämän tilanteet ja asiat tulevat leikissä näkyviksi. (Vygotski 1976/1933, Bateson 1955/1954, Hännikäisen 2004,

362–364 mukaan.) Leikki on lapsen elämää tässä ja nyt. (Helenius & Lummelahti 2013, 14.)

Leikkiessään lapsi kehittyy kaikilla osa-alueillaan (Koivula & Laakso 2017, 122–123). Leikissä lapsen luovuus, mielikuvitus, ajattelu ja ongelmanratkaisutaidot kehittyvät. Leikkiä voidaan lähestyä myös Vygotskin nimeämien lähikehityksen vyöhykkeiden kautta. Lapsi voi leikkiä niillä taidoilla mitä hänellä jo on, mutta leikissä aikuisen ja vertaisen tukemana hän voi harjoitella jo uusiakin taitoja (Vygotski 1982, Vähäsen 2004a, 44 mukaan). Vertaisten kanssa leikkiminen on siis hyvin merkityksellistä lapsen kasvulle ja kehitykselle.

2.2 Lasten välisen leikin tukeminen

Lasten välisissä leikkitilanteissa on olemassa monenlaisia haasteita ja tuen tarpeita. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan päiväkodin henkilöstön tehtävänä on ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa mukaisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 39). Kasvattajan tehtävänä on havainnoida ja muokata leikkitilanteita tarvittaessa.

Lapsella voi olla vaikeuksia liittyä leikkiin, leikkiä voi olla vaikea rakentaa ja leikkikavereita voi olla vaikea saada. Lapset saattavat tarvita rohkaisua ja tukea liittyäkseen leikkiin. Haastavia saattavat olla myös sellaiset leikkitilanteet, joissa on paljon osallistujia ja joissa vuorovaikutus etenee nopeasti. Viitala (2018, 65) kertoo useiden tutkimusten todenneen, että lasten sosiaalinen osallisuus päiväkodissa ei toteudu tukea tarvitsevilla lapsilla yhtä hyvin kuin muilla. Tukea tarvitsevilla lapsilla on usein vähemmän lasten keskinäistä sosiaalista vuorovaikutusta kuin muilla lapsilla ja he tulevat useammin torjutuiksi. (Viitala 2018, 65.) Kielihäiriöisen lapsen vuorovaikutustaidot ja sosiaaliset taidot eivät välttämättä ole samanlaiset kuin muilla lapsilla. Kasvattajan ja leikkitoverien pitäisi havaita ja huomioda myös kielihäiriöisten ja toisen kielisten lasten leikkialoitteet ja ehdotukset.

Vertaisryhmissä suosituimpia leikkikavereita ovat kielellisesti lahjakkaimmat lapset, jotka selviytyvät sosiaalisista tilanteista parhaiten. Jos kielenkäyttötaidot ovat

heikot, voi lapsi käyttäytyä muiden silmissä poikkeavasti ja tästä voi seurata jopa leikkien ulkopuolelle jäämistä. (Launonen 2011, 253.) Konkreettinen riski syrjäytymiseen kasvaa ja lapsi saattaa tehdä kiellettyjä asioita kuten kiusata ja häiritä (Reunamo & Salomaa 2014,30). Batesonin mukaan muun muassa ystävyys- ja valtasuhteet vaikuttavat leikin sisältöön ja kulkuun. Suositut lapset saavat liittyä leikkiin milloin haluavat ja määrällä leikin kulkua ja rooleja, samalla toiset lapset voivat joutua tyytymään johonkin rooliin leikissä. (Bateson 1955/1954, Hännikäisen 2004, 364 mukaan.)

Suomen päiväkodeissa leikin tukemista toteutetaan yleensä pienryhmätoiminnassa (Reunamo & Käyhkö 2014, 71). Pienryhmät voivat olla pysyviä tai niitä voidaan vaihdella. Pienryhmien avulla kasvattajan on mahdollista havainnoida ja tukea leikkejä paremmin. Usein leikin tukeminen vaatii aikuiselta osallistumista leikkitalanteeseen jollain tapaa. Leikkitalanteissa aikuisen tulisi olla sensitiivinen, jottei suunnittele leikkiä omista lähtökohdistaan (Kontu 2001, 105). Vygotskilaisien tutkijoiden (1976/1933) mukaan leikin tukemisessa aikuisen tehtävänä ei ole suunnitella leikin sisältöä, vaan leikin ohjaamisen päämääränä tulee nähdä lasten keskinäinen leikki. (Hännikäinen 2004, 362–363.)

Aikuisen läsnäolo voi luoda lasten väliseen leikkitalanteeseen jännitettä, aiheuttaa lapsissa ujoutta tai heittäytymisen vähentymistä. Voidaan pohtia, onko leikkitalanne enää omaehtoinen ja vapaa, jos aikuinen on siinä osallisena. Läsnä ollessa aikuisen on kuitenkin helppoa havainnoida lapsia ja heidän tuen tarpeitaan. Ahonen toteaa Vasun käyttöoppaassa (2018, 92), että kasvattajan perinteisessä aikuisroolissa on riskinä leikin muuttuminen ohjatuksi leikiksi. Kasvattajan tuleekin pohtia rooliaan ja toimintatapojaan leikissä (Ahonen 2018, 92).

Reunamon ja Käyhkön (2014, 66) mukaan tuettu leikki on prosessi, jota lapsi ei saa aikaan yksin, mutta jota aikuinen ei voi etukäteen määrittellä. Tämä johtuu siitä, että lapsen on hyvä toimia lähikehityksen vyöhykkeellä, jota hän itse pystyy jo tuottamaan (Reunamo & Käyhkö 2014, 66). Lähikehityksen vyöhykkeellä leikiessä aikuisen tehtävänä ei siis ole suoranaisesti auttaa lasta tilanteessa vaan muokata tilanne sellaiseksi, että lapsi selviytyy (Launonen 2011, 250).

Leikkitilanteita, kuten muitakin vuorovaikutustilanteita, voidaan tukea esimerkiksi selkeillä säännöillä, ennakkoinnilla, havainnollistamisella, ympäristön suunnitellulla ja välineiden valinnoilla (Aro & Siiskonen 2014, 188). Kielihäiriöisten lasten leikin tukemisessa erityisen tärkeää on tilanteiden ennakointi ja suunnittelu. Leikkejä voidaan suunnitella esimerkiksi jo edellisenä päivänä, jolloin henkilöstö ehtii valmistella leikkiin tarvittavia tukikeinoja: kuvia, viittomia ja toimintaympäristöä.

Lasten vuorovaikutusta voidaan tukea aikuisjohtoisissa tilanteissa esimerkiksi mallittamalla ja ohjaamalla. Leikin ohjauksen keinoina Kontu (2001, 109) mainitsee kielellisen ohjauksen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi kysymyksiä, ehdotuksia, vihjeitä, mallileikkiä ja mukana leikkimistä. Leikin suunnittelu yhdessä lasten kanssa auttaa ymmärtämään, millaisia elementtejä ja rooleja leikissä on ja mitä leikissä voisi tapahtua. Kasvattaja voi laajentaa lapsen leikkiä lisäämällä siihen elementtejä (Aro & Siiskonen 2014, 194).

2.3 Esteetön viestintä

Esteettömällä viestinnällä tarkoitetaan puheen ohella käytettäviä kehon, käsien kuvien ja esineiden käyttöä (Hämäläinen, Merikoski, Munne, Nikkilä & Pulli 2013, 3). Yleisesti puhutaan myös puhetta tukevasta ja korvaavasta kommunikoinnista, lyhennettynä AAC:stä (Augmentative and Alternative Communication). Esteettömän viestinnän tarkoitus on taata tasa-arvoinen ympäristö ja mahdollisuus vuorovaikutukseen (Communication matters 2018). Esteettömän viestinnän käsite sopii yhteisölliseen toimintaan ja sillä pyritään pois vamma- ja yksilökeskeisyydestä (Merikoski & Pihlaja 2018, 201).

Esteettömällä viestinnällä luodaan tasa-arvoinen ympäristö kaikille lapsille, jotta voidaan ylittää kehitykselliset, kielelliset ja kulttuuriset esteet (Merikoski & Pihlaja 2018, 202).

Lapset, joiden kommunikointikyky ei kehity tavalliseen tapaan voivat käyttää puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja eli AAC-keinoja (Trygg 2010, 9., Tykkyläinen 2011, 116). Aivoliiton mukaan AAC-keinoja ovat muun muassa kehonkieli, tukiviittomat, kuvat, piirtäminen, puhelaitteet ja erilaiset viestintäohjelmat

(Aivoliitto 2020). Listaan voidaan lisätä vielä valokuvat, blisskieli, piktogrammit, pcs-kuvat, kirjaimet, esineet ja tietokoneissa toimivat ohjelmat (Trygg 2010, 9).

Lapsen taitoja ilmaista itseään sekä ymmärtää muita voidaan tukea esteettömän viestinnän avulla. Tarvitaan kuitenkin aikuisia, jotka tarjoavat siihen välineitä ja mahdollistavat lapsen osallisuutta. (Hämäläinen ym. 2013, 4.) Varhaiskasvatuksen ammattilaisen tehtävänä on tukea jokaisen lapsen yksilöllisiä vuorovaikutustaitoja, jotta lapsi voisi riippumatta kielellisistä valmiuksistaan olla osana yhteisöä (Ahonen 2018, 87).

Esteettömän viestinnän keinot ovat tärkeitä ryhmään liittymisessä ja aidossa osallisuudessa. Jos ne ovat koko lapsiryhmän käytössä eikä vain yksittäisellä lapsella, tällöin erityinen muuttuu tavalliseksi. (Hämäläinen ym. 2013, 3.)

Ammattikasvattajien tehtävä on auttaa lapsia löytämään keinoja itsensä ilmaisuun ja mahdollistaa kielitaidon kehittymistä. Kielen oppimisen kautta myös lapsen valta vaikuttaa omiin asioihinsa kasvaa. (Malinen 2019, 80.) Henkilöstöltä vaaditaan jatkuvasti kiinnostusta leikin ymmärtämiseen ja uusien tukemisen taitojen hankkimiseen (Alijoki & Pihlaja 2017, 77). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 37, 57) mukaan lapsen tukeen voi kuulua kuvia, esineitä ja tukiviittomia tai muuta kielen ja kommunikoinnin tukemista.

Leikki-tilanteissa puhetta tukevia menetelmiä käytetään muun muassa kommunikoinnin vahvistamisessa, leikin suunnittelussa, leikin lopetuksessa sekä siirtymätilanteissa (Kontu 2001, 105). AAC-menetelmät jäsentävät lapselle aikaa, paikkaa ja toimintoja. Jäsennys lisää turvallisuuden tunnetta, rauhoittaa tilanteita ja kehittää lapsen omaa toiminnan ohjausta (Ketonen, Launonen, Ikonen, Salmi, Palmroth, Röman & Mattinen 2014, 205). Esteettömällä viestinnällä autetaan lasta ymmärtämään paremmin ja annetaan hänelle keinoja itsensä ilmaisuun. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kehoitetaan huomioimaan myös työtavat ja oppimisympäristö lasten tuen tarpeiden mukaan (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 57).

3 OPINNÄYTETYÖN TUTKIMUS- JA TOTEUTUSMENETELMÄ

Taustateorian kartoittamisen jälkeen tulin siihen tulokseen, ettei esteetöntä viestintää mielestäni ole tutkittu tai kirjoitettu riittävästi leikin mahdollistajana. Oman kokemukseni mukaan esteettömällä viestinnällä voidaan tukea monenlaisia leikkitilanteita. Kaiken tämän esitiedon kokoamisen jälkeen halusin tutkia ja tarkastella aihetta lisää. Esitiedon pohjalta tutkijan tehtävänä on lähteä etsimään lisää informaatiota käsiteltävästä ilmiöstä (Vilkkä 2006, 118). Koin, että eri alojen ammattilaisilla voisi olla omat näkemyksensä ja tietotaitonsa aiheesta. Päätin lähteä tavoittelemaan laajaa asiantuntemusta moniammatillisuuden kautta.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Asetin opinnäytetyön tutkimustehtäväksi sellaisten esteettömän viestinnän keinojen ideoimisen ja tuottamisen, joilla lasten välistä leikkiä voidaan mahdollistaa. Esteetöntä viestintää käytetään varhaiskasvatuksessa erilaisissa aikuisjohtoisissa ohjatuissa tilanteissa. Nyt halusin kohdentaa tarkastelun lähtökohtaisesti lapsilähtöisten ja omaehtoisten leikkitilanteiden tukemiseen ja mahdollistamiseen.

Tutkimuskysymykseksi muodostui: millaisia esteettömän viestinnän keinoja voidaan käyttää lasten välisen leikin mahdollistamiseen? Opinnäytetyön tavoitteena ja tarkoituksena oli tuottaa koonti tällaisista keinoista. Opinnäytetyön viitekehyksen mukaisesti koonti on kohdennettu ensisijaisesti varhaiskasvatuksen ammattilaisten käyttöön.

3.2 Aineistonkeruu- ja analysointimenetelmät

Opinnäytetyön aineistonkeruu on toteutettu toiminnallisen workshoptyöskentelyn kautta. Vilkan (2006, 76) mukaan toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on oman alan ammatillisten taitojen, tietojen ja sivistyksen kehittäminen. Juuri näihin

asioihin opinnäytetyöni tuloksilla pyritään. Workshopityöskentely valikoitui menetelmäksi, sillä esteettömän viestinnän keinojen pohdinta leikin mahdollistajana vaatii laajaa asiantuntemusta, käytännön kokemusta sekä ongelmanratkaisupohdintaa. Workshopityöskentely eroaa tavallisesta keskustelusta, koska siinä käytetään yleensä jotain strukturoitua luovaa lähestymistapaa. Workshopin tavoitteena voi olla ratkaista jokin ongelma, keksiä uusia ideoita tai löytää jokin yhteisymmärrys. (Hamilton 2016.)

Moniammatillinen työote on sosiaalialan kompetenssien mukaisesti sosionomin (AMK) osaamista, joten koin moniammatillisen työskentelyn sopivan opinnäytetyöhöni (Sosiaalialan kompetenssit 2020). Isoherrasen (2008, 33) mukaan moniammatillisella yhteistyöllä voidaan kuvata monenlaisia ammattilaisten tapoja tehdä yhteistyötä. Moniammatillisessa yhteistyössä ammattilaiset ratkaisevat ongelmia tai päättävät asioista yhdessä. Ammattilaiset yhdistävät tietonsa ja taitonsa, jotta he pääsevät tavoitteeseensa. (Isoherranen 2008, 33.)

Toteutin opinnäytetyössä kaksi workshopia, joihin osallistui ammattilaisia varhaiskasvatuksen, kuntoutuksen sekä kommunikaatio-osaamisen kentiltä. Nämä ammattilaiset toimivat työssäni siis informantteina aineiston tuottajina. Opinnäytetyön tekijänä tehtäväni oli toimia workshopissa fasilitaattorin roolissa. Fasilitoinnin tarkoituksena on helpottaa ryhmän työskentelyä, edistää luovuutta ja ideointia sekä tuoda esiin jokaisen osallistujan asiantuntemusta. Fasilitaattorin tehtävänä on varmistaa työskentelyn tuloksellisuus ja ajankäytön suunnittelu. (Summa & Tuominen 2009, 8–9.)

Workshopeissa tuotettiin opinnäytetyön aineistoa erilaisten keskustelu- ja pohdintatehtävien kautta. Ensimmäisessä workshopissa tuotettiin alustavaa aineistoa, jonka koostin muistion muotoon. Analysoin muistion sisällöt aineistolähtöisenä analyysinä. Aineistolähtöisessä analyysissä Laineen mukaan työn tekijä päättää mikä aineistossa on kiinnostavaa ja relevanttia tietoa käymällä aineiston läpi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104). Aineistosta on siis erotettava pois sellaiset asiat, jotka eivät vastaa tutkimuskysymykseen tai eivät ole tutkimuksen kannalta merkittäviä. Vilkan (2006, 92) mukaan tutkimusprosessin aikana tehdään valintoja yleistettävyyttä ylläpitäen, mutta jonkinlaisilla reunaehdoilla. Tässä työssä reunaehtona toimi koko ajan varhaiskasvatuksen viitekehys.

Ensimmäisen workshopin jälkeen tehtyjä teemoiteltuja kategorioita jatkettiin ja syvennettiin toisessa workshopissa. Toisessa workshopissa keskustelujen, pohdintojen ja kirjauksien pohjalta syntyneen materiaalin koostin jälleen muistioksi. Analysoin ja jäsensin muistion sisällön opinnäytetyön lopullisiin tuloksiin. Molempien workshopien jälkeen toimitin muistiot myös jokaiselle workshopiin osallistujalle, näin ollen osallistujilla oli mahdollisuus kommentoida sisältöä halutessaan.

Opinnäytetyön tulokset perustuvat analysoimiini workshopien muistioiden sisältöihin eli tuotettuun aineistoon. Olen analysoinut toisessa workshopissa tehdyn lopullisen aineiston teemoittelemalla sen ja rajaamalla siitä opinnäytetyöni tutkimukseen liittymättömät seikat pois. Aineisto oli tuotettu ranskalaisin viivoin, joten olen kirjoittanut workshoppeissa parien tekemät tekstit auki kokonaisiksi lauseiksi ja ryhmitellyt virkkeitä kappaleiksi käsiteltävien aiheiden mukaan. Näin ollen tekstistä on tullut eheää luettavaa.

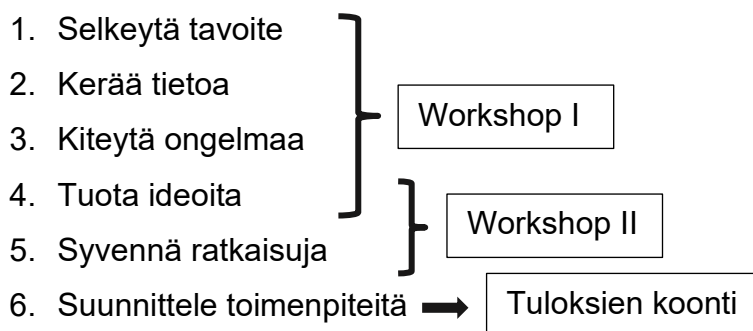
Workshopeissa syntynyt lopullinen aineisto on analysoituna ja kuvattuna opinnäytetyön tulokset luvussa. Kokosin tulosten pääkohdat ja esimerkit myös tiiviiksi esitteeksi. Päädyin työn liitteenä olevaan esitteeseen sen tulostettavuuden takia. Esite on tehty Canva-ohjelmalla hyödyntäen Papunet.net -kuvapankkia. Esite löytyy tulostettavassa koossa liitteestä 1. Esite leikin mahdollistamisesta esteettömän viestinnän keinoin.

4 WORKSHOPIT

Workshopien järjestäminen vaatii huolellista suunnittelua ja valmistelua sekä aikataulullista huomioimista. Workshopin sisältöelementteihin kuuluu muun muassa selkeästi asetettu tavoite ja jokaisen osallistujan mukanaan tuomat ideat. Workshopissa on tarkoitus tulla esiin uusia näkökulmia aiheeseen ja on tärkeää, että osallistujat kokevat mukana olon mielekkääksi. (Hamilton 2016.) Tässä opinäytetyössä korostuu erityisesti workshopin luoma mahdollisuus hyödyntää ryhmän kollektiivista älyä (Kollektiivinen älykkyyys n.d.). Tarkoituksena oli tavoitella ryhmän luomaa synergiaa, jolloin yhdessä tehty suoritus on parempi kuin yksittäiset suoritukset (Isoherranen 2006,15).

4.1 Workshopien suunnittelu

Tutustuin erilaisiin workshop- ja fasilitointimenetelmiin ja pohdin niiden soveltamista workshoppeissani. Päädyin hyvin yksinkertaiseen Kantojärven (2012, 27) kuvaamaan luovan ongelmanratkaisun prosessiin:

KUVIO 1. Luovan ongelmanratkaisun prosessi (Kantojärvi 2012, 27)

Mietin workshopissa käyttämäni tehtävänannot ja keskusteluiden aloitukset sellaisiksi, että yksittäinen tehtävä tai kysymys ei kohdennu kenellekään yksittäiselle osallistujalle. Lopuksi suunnittelin workshopien aikataulut ja tarkemman sisällöt, sekä aiheeseen virittäytymisen ja alkulämmittelyt. Taustatyön ja alustavan suunnittelun jälkeen lähdin etsimään workshopiini osallistujia.

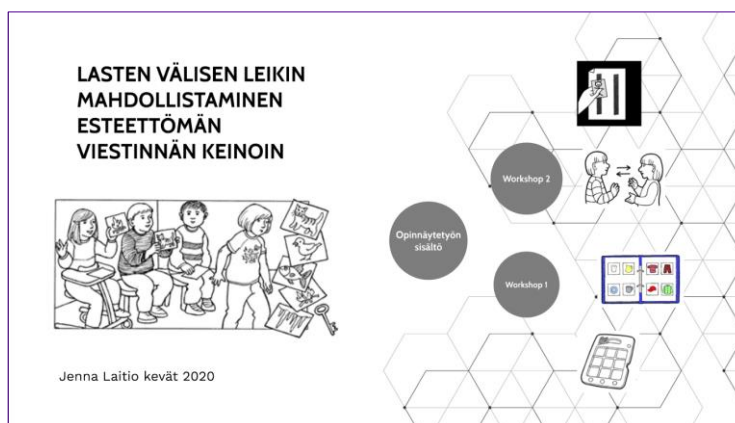

Hamiltonin (2016) mukaan workshopin osallistujissa tärkeämpää on keitä he ovat kuin se, montako heitä on. Lähdin rekrytoimaan workshopin osallistujia juuri tästä näkökulmasta. Workshopeihin tarvittiin laajaa näkökulmaa ja eri alojen ammattilaisia täydentämään toinen toisiaan. Tavoitteena oli löytää paikalle 8-10 ammattilaista, jotka olisivat aiheesta aidosti kiinnostuneita ja uteliaita. Sen kokoisella ryhmällä olisi mahdollista toteuttaa erilaisia pari- ja pienryhmätyöskentelyjä sekä keskustella asioista myös yhdessä.

Käytin osallistujien etsimisessä eliittiotantaa, eli lähestyin niitä ammattilaisia, joiden ammattitaidon tiesin olevan sopiva tavoitteeni saavuttamiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99). Lähetin osallistujakutsuja sähköpostilla tuntemilleni varhaiskasvatuksen ja kommunikaatio-osaamisen ammattilaisille Pirkanmaalla. Kutsun saivat myös muutamat terapiayritykset, jotka löysin internethaun kautta. Kirjeessä kerroin opinnäytetyöni tavoitteen ja tarkoituksen sekä herättelin kutsuttujen mielenkiintoa tulla mukaan kehittämään moniammatillisesti jotain aivan uutta. Pyysin myös vastaanottajia vihjaamaan minulle sellaisista ammattilaisista, jotka voisivat olla kiinnostuneita opinnäytetyöni aiheesta. Tutkimuskirjallisuudessa tätä menetelmää kuvataan harkinnanvaraisena otoksena, lumipallo-otantana. Lumipallo-otannassa yhden avainhenkilön kautta päästään seuraavan informantin luokse. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99.) Tämä osoittautui hyväksi tavaksi löytää aiheesta kiinnostuneita ihmisiä. Kaikki tavoittamani ammattilaiset eivät valitettavasti päässeet osallistumaan workshopeihin, mutta aihe tuntui olevan kiinnostava ja monen mielestä tarpeellinen.

Workshopeihin osallistuivat kaksi varhaiserityisopettajaa, varhaiskasvatuksen opettaja, lähihoitaja, kommunikaatio-opettaja, puheterapeutti, toimintaterapeutti, suunnittelija sekä kuntoutusohjaaja. Yhteensä osallistujia oli siis yhdeksän. Ensimmäisessä workshopissa kaikki pääsivät paikalle ja toisessa osallistujia oli kuusi.

Workshopit järjestettiin Tampereen ammattikorkeakoululla helmikuussa 2020. Workshopien valmisteluun kuului tilanvaraukset, tarjoilujen järjestäminen, tilan järjestäminen sekä materiaalien ja teknologian valmistelu. Workshopien sisällöt ja aikataulut valmistelin Prezi-ohjelmalla esitettäväksi (kuva 1).

KUVA 1. Workshopien Prezi-esitys

Järjestin luokkatilan soveltumaan 10 henkilölle, yhden yhteisen pöydän äärelle workshopin aloitusta ja lopetusta varten (kuva 2). Lisäksi valmistelin tilan takaosan ensimmäisellä kerralla niin, että jokaiselle osallistujalle oli istumapaikat valmiina ja näkyvyys seinällä oleville lasitauluille. Toisessa workshopissa järjestin pöydät parityöskentelyyn soveltuviksi ja niihin tarvittavat tietokoneet sekä materiaalit.

KUVA 2. Workshopien luokkatila (Kuva: Jenna Laitio 2020)

Workshopit järjestettiin ilta-aikaan, jotta osallistujat pääsisivät paremmin paikalle. Ajattelin kahden tunnin intensiivisten workshopien olevan sopivan mittaisia ilta-aikaan järjestettynä. Molemmat workshopit sisälsivät kahvitarjoilun (kuva 3).

KUVA 3. Kahvitarjoilupiste (Kuva: Jenna Laitio 2020)

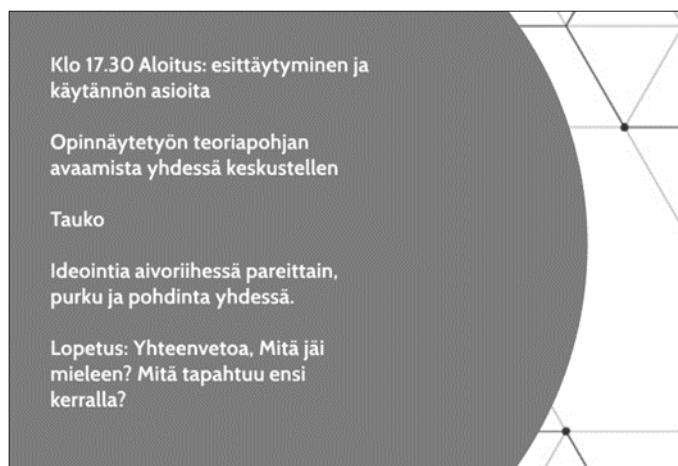
4.2 Workshop I

Ensimmäisen workshopin tavoitteena oli muodostaa osallistujien välille yhteinen käsitys leikin tukemisen tarpeista, nykyään varhaiskasvatuksessa käytettävistä leikin tukemisen keinoista sekä esteettömästä viestinnästä. Aloitimme workshopin kahvittelulla. Kantojärven (2012,132) mukaan onnistunut workshopityöskentely alkaa alkulämmittelystä ja selkeistä ohjeista. Ensimmäisessä workshopissa osallistujat tutustuivat aluksi toisiinsa alkulämmittelyn muodossa. Valitsin tähän alkulämmittelyksi fiiliskortti-menetelmän (Opintokeskus Sivis n.d.). Jokainen kertoi valitsemansa kortin kautta itsestään, ammatistaan ja siitä, miksi kiinnostui tästä opinnäytetyöstä ja halusi osallistua workshoppeihin (Kuva 4).

KUVA 4. Fiiliskuvat itsensä esittelyyn (Kuva: Jenna Laitio 2020)

Workshopeissa käytettiin nimilappuja, jotta osallistujien oli helpompi puhua etunimillä ja oppia tuntemaan toisensa paremmin. Esittelykierroksen jälkeen kerroin lyhyesti opinnäytetyöni sisällöstä, teoreettisista lähtökohdista ja selkeytin työskentelymme tavoitetta. Kävimme workshopin ohjelman läpi Prezi-esityksen avulla (kuva 5).

KUVA 5. Workshop I ohjelma (Kuva: Jenna Laitio 2020)

Tämän jälkeen siirryimme luokkatilan toiseen osaan seinällä olevien lasitaulujen ääreen. Lasitauluihin olin valinnut teoriaosuudestani nousseita kysymyksiä avaamaan ja rajaamaan keskustelua. Ensimmäisessä lasitaulussa pohdimme lasten välisen leikin tukemista. Esitin osallistujille kysymykset: Millaisia haasteita leikkissä on? Miten leikkiä tuetaan? Osallistajat kertoivat kysymyksiin näkemyksiään, jotka kirjasin ylös kaikkien nähtäville. Kysymykset herättivät paljon keskustelua. Tehtäväni oli rajata ja ohjata keskustelua aina tarvittaessa takaisin kysymyksiini. Toisessa lasitaulussa pohdimme esteetöntä viestintää. Esitin kysymykset: Millaisia esteettömän viestinnän keinoja on? Miten keinoja käytetään varhaiskasvatuksessa? Kuvioissa 2 ja 3 on lasitauluihin koottuja vastauksia:

Haasteita leikki-tilanteissa

- lapsi ei osaa leikkiä, puutteelliset leikki-aidot
- väärintulkinnat leikissä
- ymmärtämisvaikeudet
- toinen lapsi ei ymmärrä toisen lapsen erilaisuutta
- itsetunto haasteet ja aloitteiden tekemisen vaikeus
- oppimisympäristö ja välineet (rajallinen, aikuinen rajaa, hälyä)
- kommunikaatio-ongelmat
- ristiriitatilanteet, konfliktit
- lapsi jää leikin ulkopuolelle
- kieli- ja kulttuurierot
- taidot ja mielenkiinnon kohteet eivät kohtaa
- ei uskalla kokeilla uutta
- säännöt leikissä
- sisäleikit vs. ulkoleikit
- keskittymisen ja käytöksen haasteet
- kiusaaminen ja oman puolen pitäminen
- ei joustoa
- toiminnanohjauksen haasteet
- aikarajoitteet
- aikuisen rooli (asenne, valta, leikin rajaus)

Leikin tukemisen tavat päiväkodissa

- aikuinen mukana (mallittaminen, ohjaus ulkopuolelta ja mukana leikissä, roolissa, tulkkaus)
- havainnointi, sensitiivisyys
- leikin sanoittaminen
- vuorovaikutuksen tukeminen
- lapsen oman ajattelun tukeminen, ihmettely, vaihtoehtojen antaminen
- aikuinen antaa ohjeita/mallia, miten toimia toisen kanssa.
- aac-keinot apuna
- kuvitetut jutut
- aikuinen mahdollistaa ympäristöjä ja leikin jatkamista
- leikin läpikäyminen ennen ja jälkeen
- sarjakuva, video, kuvia leikistä (reflektio)
- oppimisympäristön valmistelu
- pienryhmät
- aistien tukeminen
- tuetaan sellaisia leikkejä missä kieli ei ole tärkeää
- aikuinen miettii ketkä leikkivät yhdessä

KUVIO 2. Ensimmäisen lasitaulun sisältö

Mitä on esteetön viestintä (AAC-menetelmät)?

-
- eleet
  - ilmeet
  - tukiviittomat
  - näyttäminen, osoittaminen
  - esineet
  - kuvat
  - laitteet: puhelaitteet painikkeilla, sovellukset tableteissa, älytaulu, toimintataulu
  - kommunikointikansio
  - piirtäminen
  - omat valokuvat, tilanteista otetut valokuvat, leluista otetut valokuvat
  - kehoviittomat
  - kosketus

Miten AAC-menetelmät näkyvät varhaiskasvatuksessa?

-
- kuvat toiminnanohjauksessa
  - tunnekuvia tunteiden käsittelyssä
  - tukiviittomia arjessa
  - piirtäminen konfliktitilanteissa, ennakoinnissa ja kun vahvistetaan lapsen kokemusta
  - eleet, ilmeet, osoitus, esineet
  - reissuvihko
  - valokuvat, mitä tehty, ketä paikalla, tavaroista
  - leikinvalintataulu

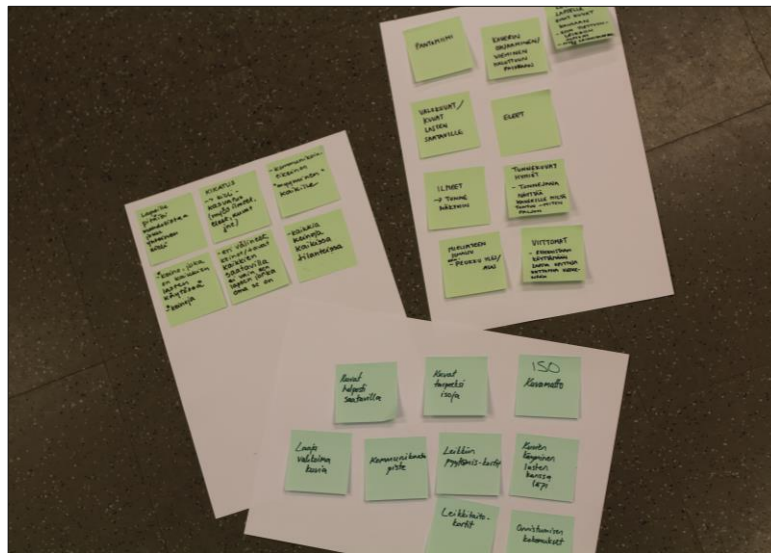
KUVIO 3. Toisen lasitaulun sisällöt

Yhteisten pohdintojen kautta pääsimme mielestäni hyvin perille siitä, mitä haasteita leikki-tilanteissa on, miten leikkiä voidaan tukea ja mitä esteettömällä viestinnällä tarkoitetaan. Kantojärven luovan ongelmanratkaisuprosessin kohtien kaksi ja kolme (kuvio 1) mukaisesti keräsimme siis tietoa ja kiteytimme käsiteltävää aihetta/ongelmaa yhdessä. Tässä kohtaa workshopia pidimme kahvitauon. Kantojärven (2012,132) ohjeiden mukaan workshopissa energiataso on hyvä pitää kohdillaan.

Tauon jälkeen jatkoimme työskentelyä kolmen hengen ryhmissä, joissa oli jokaisessa ainakin yksi varhaiskasvatuksen ammattilainen. Ryhmien tehtävänantona oli pohtia aivoriihessä esteetöntä viestintää lasten välisen leikin mahdollistajana. Ajattelun tueksi olin muotoillut muutaman apukysymyksen. Korostin ohjeistuksessa ajattelun ja ideoinnin vapautta. Tämä Kantojärven prosessin neljäs vaihe

oli siis ideoiden tuottamista (kuvio 1). Ensin oli hyvä tavoitella suurta määrää ideoita ja vasta sitten panostaa laatuun (Kantojärvi 2012, 133.) Kaikki syntyneet ajatukset kirjoitettiin post-it-lapuille ja kerättiin yhteen paperille (kuva 6). Ryhmissä pohdittavat kysymykset olivat:

- Millaisia esteettömän viestinnän keinoja (AAC-menetelmiä) voisi käyttää lasten välisen leikin mahdollistamiseksi?
- Millaisia esteettömän viestinnän keinoja voisivat lapset käyttää keskenään vuorovaikutuksen tukena?
- Millaisissa leikeissä/leikkitilanteissa esteetöntä viestintää voitaisiin käyttää?

KUVA 6. Ryhmien ideoita ja ajatuksia post-it -lapuilla (Kuva: Jenna Laitio 2020)

Pienryhmät tuottivat paljon ideoita ja keskustelu oli hyvin innokasta. Päätin tässä kohtaa jättää yhteisen koonnin tekemättä ja antaa näin ryhmille mahdollisimman pitkän ajan jatkaa keskustelua ja tuottaa ideoita. Lopetimme workshopin yhteisellä keskustelulla siitä, mitä ajatuksia heräsi ja miltä työskentely tuntui. Ryhmäläisten kokemukset olivat innostuneita ja positiivisia.

Ensimmäisen workshopin jälkeen teemoittelin post-it-lapuille tuotetut ajatukset ja ideat. Aineiston teemoittelussa aihetta pilkotaan ja ryhmitellään eri aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105). Teemoittelun pohjalta syntyi kolme alla olevaa kategoriaa. Ensimmäinen ja toinen kategoria ovat vahvasti taustalla olevia

asioita ja viimeinen kategoria sisältää vastauksia suoraan opinnäytetyön tutkimuskysymykseen.

Kategoriat:

1. Yleistä leikin mahdollistamisesta esteettömän viestinnän avulla:

- Rohkaistaan lapsia käyttämään viittomia keskenään
- Kommunikointikeinojen ”myyminen” kaikille lapsille
- Kikatus = kielikasvatusta (myös ilmeet, eleet, kuvat jne.)
- Lapsille pitäisi mahdollistaa joku yhteinen kieli
- Kaikki ”keinot” pitäisi olla kaikkien lasten käytössä
- Kuvien käyminen kaikkien lasten kanssa läpi
- Onnistumisen kokemuksia!

2. Välineistöön ja oppimisympäristöön liittyvät asiat:

- Valokuvat ja kuvat lasten saataville
- Välineet kaikkien saatavilla, ei vain yksittäisellä lapsella
- Kuvat helposti saatavilla
- Laaja valikoima kuvia
- Kommunikaatiopiste
- Kuvat tarpeeksi isoja

3. Konkreettisia esteettömän viestinnän keinoja lasten välisen leikin mahdollistamiseen:

- Pantomiiimi leikkiin mukaan
- Kaverin ohjaaminen/vieminen haluttuun paikkaan
- Leikkikuvat lapselle/kaverille kaulaan, esim. tiettyyn leikkiin sopivat
- Eleet – ilmeet: tunne näkyviin
- Tunnekuvat (hymiöt) tunnejanassa, voi näyttää kaverille miltä tuntuu/miten paljon
- Mielipiteen ilmaisu peukku ylös ja alas
- Leikkiinpyytämiskortit
- Leikkitalo-kortit
- ISO kuvamatto

4.3 Workshop II

Toisessa workshopissa tarkoituksena oli syventyä leikin mahdollistamiseen esteettömän viestinnän keinoin. Tavoitteena oli jatkojalostaa, laajentaa ja syventää ensimmäisessä workshopissa tuotettuja ideoita Kantojärven prosessin kohtien neljä ja viisi mukaisesti (kuvio 1). Opinnäytetyön tutkimuskysymyksen tarkentaminen leikin mahdollistamiseen vaati erityisesti aikataulullista suunnittelua. Ensimmäisessä workshopista pystyi päättelemään, että ainoastaan nämä leikin

mahdollistamisen tavat esteettömällä viestinnällä eivät riitä, vaan taustalle tarvitaan tietoa oppimisympäristöstä ja välineistöstä, joten niillekin pohdinnoille olisi hyvä jäädä aikaa.

Aloitimme toisen workshopin jälleen kahvituksella. Kokoonnuimme yhteiseen rinneeseen ja virittäydyimme hieman tunnelmaan yksilötehtävän kautta. Osallistujat saivat hetken aikaa miettiä omista tavaroistaan jonkun esineen, jolle keksi uuden käyttötarkoituksen (kuva 7).

KUVA 7. Tussin uusi käyttötarkoitus on toimia puheenvuoron jakajana

(Kuva: Jenna Laitio 2020)

Tämä aloitus toimi keskustelun aloittajana ja jokainen osallistuja tuli jo tässä kohtaa huomioiduksi. Kierroksen jälkeen kävimme läpi workshopin aikataulun Prezi-esityksen avulla (kuva 8). Sen jälkeen osallistujat siirtyivät parityöskentelyyn tietokoneiden äärelle (kuva 9).

KUVA 8. Workshop II Ohjelma

KUVA 9. Parityöskentelypiste (Kuva: Jenna Laitio 2020)

Jokaiselle parille oli annettu ensimmäisestä workshopista nousseet kolme aihetta pohdittavaksi: **esteetön viestintä varhaiskasvatuksessa, oppimisympäristöön ja välineistöön liittyvät asiat, sekä konkreettisia ideoita leikin mahdollistamiseen**. Jokainen pari sai mahdollisuuden jatkaa ja syventää näitä aiheita keskustellen. Vastaaminen tapahtui Word-tiedostoihin. Pareista toinen toimi kirjurina. Vastaustapa annettuun tehtävään oli vapaa, kaikki olivat vastanneet ranskalaisin viivoin.

Fasilitaattorin täytyy täsmentää tavoitetta ja tarkoitusta työskentelyohjeita antaessa (Kantojärvi 2012, 131). Annoin pareille työskentelyyn muutamia apukysymyksiä aiheista. Kysymykset olivat:

Esteetön viestintä varhaiskasvatuksessa:

- Mitä hyötyjä on esteettömän viestinnän keinoista varhaiskasvatuksessa?
- Mitä olisi tärkeää kertoa varhaiskasvattajille esteettömästä viestinnästä?

Oppimisympäristöön ja välineistöön liittyvät asiat:

- Mitä pitäisi ottaa huomioon ympäristössä ja välineistössä lasten välisen leikin mahdollistamiseksi AAC-keinoin?

Konkreettisia ideoita esteettömän viestinnän keinoista leikin mahdollistamisessa:

- Esteetön viestintä ja leikin mahdollistaminen, mitä ajatuksia yleisesti aiheesta?
- Millaisia esteettömän viestinnän keinoja voisi käyttää lasten välisen leikin mahdollistamiseksi?
- Miten keinoja käytettäisiin ihan konkreettisesti? Keksikää esimerkkejä!
- Mikä leikki ja mikä AAC-keino sopisivat yhteen?

Ajattelun tueksi olin tulostanut työskentelypisteille myös listat erilaisista esteettömän viestinnän keinoista, jotka ideoimme edellisellä kerralla sekä leikki pankki.fi sivustolta kerätyn listauksen erilaisista leikkityypeistä (kuva 10).

LEIKKEJÄ JA ESTEETTÖMÄN VIESTINNÄN KEINOJA	
Leikkejä	Esteettömän viestinnän keinoja
- yksinleikit	o eleet
- parileikit	o ilmeet
- ryhmäleikit	o tukiviittomat
- sääntöleikit	o näyttäminen, osoittaminen
- pihaleikit	o esineet
- liikuntaleikit	o kuvat
- pelit	o kosketus
- roolileikit	o laitteet: esim. puhelaitteet painikkeilla
- mielikuvitusleikit	o sovellukset tableteissa
- rakenteluleikit	o älytaulu
- välineleikit (lautapelit, lelut)	o valokuvaus
- laululeikit/musiikkileikit	o toimintataulu
- näytelmäleikit	o kommunikointikansio
- hoksaamisleikit	o piirtäminen
- askarteluleikit	o omat valokuvat
- tutustumis- ja vuorovaikutusleikit	o tilanteista otetut valokuvat
- ryhmäytymisleikit	o leluista otetut valokuvat
- rauhoittavat leikit ja loppuleikit	o kehoviittomat
- teemaleikit	

KUVA 10. Lista leikkityypeistä ja esteettömän viestinnän keinoista (Jenna Laitio, tehty Adope Spark-ohjelmalla)

Esteetöntä viestintää varhaiskasvatuksessa sekä oppimisympäristöön ja väli-
neistöön liittyviä kysymyksiä oli molempia aikaa pohtia noin 10 minuuttia. Kokosin
kaikkien vastaukset yhteen tiedostoon. Lasten välisen leikin tukemista esteettö-
män viestinnän keinoin oli aikaa pohtia noin 20 minuuttia. Aikarajoitukset olivat

kuitenkin joustavat, kysymyksiin liittyvät keskeneräiset keskustelut sai lopettaa rauhassa. Kiersin ryhmiä läpi havainnoimassa työskentelyä ja kuuntelemassa keskusteluita. Kerroin myös väliaikatietoja ja kehotin tarvittaessa siirtymään seuraavan aiheen pariin.

Parityöskentelyn jälkeen osallistujat saivat pitää tauon, jonka aikana kokosin viimeisenkin tehtävän ajatukset ja ideat yhteen tiedostoon. Tauon jälkeen kävimme läpi kaikki ideat ja ajatukset mitä pareittain oli mietitty. Tässä kohtaa osallistujien oli mahdollista täydentää vastauksistaan. Keskustelussa nousi esiin myös uusia ideoita ja ajatuksia, joita lisäsimme listaukseen. Tämän jälkeen kiitin kaikkia osallistujia ja kysyin kaikilta kommentteja siitä, millainen kokemus tämä moniammatillinen workshop oli ollut. Tunnelma workshopin jälkeen oli tyytyväinen ja osallistujat kokivat oppineensa uutta. Workshopin jälkeen kokosin tuotetut sisällöt jälleen jaotellusti yhdeksi muistioksi. Lähetin muistion osallistujille, jotta he voivat tutustua siihen jo ennen opinnäytetyön valmistumista.

5 TULOKSET

Opinnäytetyön moniammatilliset workshopit tuottivat monenlaisia ajatuksia, ideoita, kehittämiskohteita sekä yleisiä huomioita varhaiskasvatuksesta ja esteettömästä viestinnästä. Opinnäytetyön tutkimuskysymys: millaisia esteettömän viestinnän keinoja voidaan käyttää lasten välisen leikin mahdollistamiseen, sai workshoppeista hyvin selkeän vastauksen - kaikkia esteettömän viestinnän keinoja voidaan käyttää. Tuloksissa vastataan ensimmäisenä tutkimuskysymykseen, eli esitellään sellaisia esteettömän viestinnän keinoja, joilla lasten välistä leikkiä voidaan mahdollistaa. Seuraavat kappaleet perustelevat näitä keinoja sekä tuovat esiin esteettömän viestinnän toteuttamisessa huomioon otettavia seikkoja varhaiskasvatuksessa. Kaikki tuloksissa esitetyt asiat ovat workshopien osallistujien ideoita ja ajatuksia.

5.1 Esteettömän viestinnän keinoja leikin mahdollistamiseen

Workshopissa syntyi monia esimerkkejä ja vinkkejä esteettömän viestinnän käytöstä varhaiskasvatuksessa ja lasten välisen leikin mahdollistamisessa. Yhteistä ideoissa oli se, että ne ovat tilanteesta toiseen muokattavia ja erilaisiin leikkiolosuhteisiin sopii useampi keino. Kaikkia esteettömän viestinnän keinoja voi käyttää lasten välisen leikin mahdollistamiseen.

On muistettava, että erilaiset esteettömän viestinnän keinot antavat mahdollisuuksia moneen, mutta voivat myös rajata niitä. Esimerkiksi hyvin yleisesti käytetyt leikinvalintataulut auttavat lasta, jolla on kehityksellinen kielihäiriö. Tauluun on kuitenkin vaihdeltava leikkejä ja leikkijöiden määriä eli tätä menetelmää käytettäessä on joustettava. Välillä on hyvä olla valmiita vaihtoehtoja, mutta täytyy myös muistaa huomioida jokaisen lapsen kasvu ja kehitys.

Esteettömän viestinnän keinojen valmistelussa on huomioitava ja havainnoitava lapsia ja heidän maailmaansa. Esimerkiksi leikeissä, joissa käytetään valmiita kuvia, on mietittävä, millaisia kuvia leikkiin tarvitaan. Leikissä voi tulla vastaan

sellaisia lapsen maailman ajatuksia, joita aikuinen ei voi etukäteen tietää. Vaikapa kotileikissä voi hyvinkin olla lohikäärmeitä. Aikuisen täytyy olla siis avoin hassuttelulle ja ei-loogiseen ajatteluun.

Lapset voivat osallistua esteettömän viestinnän menetelmien valmistamiseen. Itse otetut ja piirretyt kuvat sekä valmiiksi nauhoitetut äänet puhelaitteisiin ja tablet-sovelluksiin motivoivat lapsia käyttämään niitä. Myös vanhemmat voidaan ottaa mukaan luomisprosesseihin. Lapset voivat nauhoittaa ja kuvata omia esityksiään ja leikkejään, tai piirtäen ja maalaten dokumentoida niitä. Videoiden ja kuvien avulla lasten on helpompi esitellä päivän ohjelmaansa vanhemmille.

Esteetöntä viestintää voi käyttää varhaiskasvatuksen arjessa myös leikki-tilanteissa tunteiden ilmaisuun esimerkiksi tunnekuvilla, ilmekuvilla ja hymiöillä. Mieliä voi ilmaista esimerkiksi näyttämällä peukaloa ylös tai alas. Yhdessä voidaan sopia, että kaverin voi ohjata haluttuun paikkaan tai käyttää leikkiinpyytämiskorttia. Kaikkia satuja, loruja ja lauluja voi tukea viittojen ja kuvien avulla. Voi myös hyödyntää valmiiksi tuettuja tv-ohjelmia.

Workshopeissa keksittyjä esimerkkejä lasten välisen leikin mahdollistamiseen esteettömän viestinnän keinoin löytyy seuraavalta sivulta (kuva 11) sekä tulostettavana esitteenä liitteestä 1. Esite leikin mahdollistamisesta esteettömän viestinnän keinoin.

LASTEN VÄLISEN LEIKIN MAHDOLLISTAMINEN ESTEETTÖMÄN VIESTINNÄN KEINON

Mitä on esteetön viestintä?

Esteetöntä viestintää puheen ohella ovat: Kehonkieli, tukiviittomat, kuvat, valokuvat, piirtäminen, puhelaitteet, osoittaminen, blisskieli, piktogrammit, pcs-kuvat, kirjaimet, esineet ja älylaitteissa toimivat ohjelmat.

Esteetön viestintä varhaiskasvatuksessa

Esteetön viestintä edistää lasten osallisuutta ja tasa-arvoistaa lasten mahdollisuuksia osallistua. Esteetön viestintä tukee jokaisen lapsen vuorovaikutusta sekä aikaan ja paikkaan orientoitumista. Esteettömän viestinnän avulla toimintojen ennakointi, suunnittelu ja toteuttaminen helpottuu.

Esteetön viestintä on kaikkien yhteinen asia, erityisyydestä voi näin ollen tulla tavallista. Esteetöntä viestintää on hyvä harjoitella ryhmän kanssa yhdessä, jotta kynnyks erilaisten keinojen kokeiluun ja käyttämiseen madaltuu.

Esteetön viestintä lasten välisen leikin mahdollistajana

Esteettömän viestinnän avulla lapsi voi tehdä päätöksiä, tuntea kuuluvansa leikkiin ja vaikuttaa sen sisältöön. Esteetöntä viestintää voi käyttää missä vain leikissä. Joissakin leikeissä esteetön viestintä vaatii etukäteen materiaalin valmistelua. Leikissä käytettävät materiaalit on valmistettava lapsilähtöisesti, lapsen maailmasta käsin. Esteetön viestintä tukee lapsen kerrontaa ja rohkaisee ilmaisuun. Leikin suunnittelu ja valintojen tekeminen helpottuu esteettömän viestinnän avulla.

Esteettömän viestinnän huomioiminen oppimisympäristössä

Esteettömän viestinnän keinot pitää olla lasten ja varhaiskasvattajien helposti saatavissa. Välineiden käyttöä pitää valmistella ja niitä pitää huoltaa. Ryhmän tiloissa voi olla jonkinlainen kommunikaatiopiste, josta lapset voivat hakea erilaisia välineitä leikkeihinsä. Myös ulkona on hyvä olla kommunikaatiopiste. Esteetön viestintä sopii hyvin myös retkelle mukaan. Esteetöntä viestintää voi tuoda oppimisympäristöön vähitellen ja opetella näin esimerkiksi uusia kuvia, kirjaimia, tai vaikka sormiaakkosia.

Lisää vinkkejä sekä tietoa esteettömästä viestinnästä leikin mahdollistajana:
© Jenna Laitio, opinnäytetyö 2020 TAMK
jenna.laitio@gmail.com

VINKKEJÄ LEIKKEIHIN!

KAIKKIA ESTEETTÖMÄN VIESTINNÄN KEINOJA VOI KÄYTTÄÄ
LEIKKITILANTEISSA. VAIN MIELIKUVITUS ON RAJANA!

Ulkoleikit

- Kommunikaatiopiste ulkona. Pisteellä voi kaverin kanssa neuvotella esimerkiksi kuvataulun avulla. (Mitä leikitään ja missä leikitään?)
- Ulkoleikeistä voi tehdä laminoidut kuvat, joiden avulla voi valita mitä leikitään.
- Pihassa voi olla "mulla on asiaa"-nappi/huomionkiinnittäjä valo- tai äänimerkillä.
- Laminoidut toimintataulut eri leikkeihin, esimerkiksi hiekkalaatikollekkeihin. (Kuvataulua osoittamalla voi pyyttää, ehdottaa tai antaa jotain.)
- Päiväkodin pihassa voi leikkiä valokuvasuunnistusta.

Roolileikit ja mielikuvitusleikit

- Valintataulut kuvilla, kommunikaatiokansiolla tai tablet-sovelluksilla.
- Lapsi voi valita kuvista esimerkiksi kuka haluaa olla ja miten leikki etenee.
- Kuvia voi olla PALJON isossa tarramatossa saatavilla.

Pelit ja sääntöleikit

- Toimintataulut leikissä mukana.
- Osoittamalla, ilmeillä ja eleillä pärjää tutussa pelissä ja leikissä.
- Piirretään tai muodostetaan kuvilla säännöt.
- Erilaisten sovellusten ja puhelaitteiden ääni ohjaamassa. Esimerkiksi kapteeni käskee ja maa-meri-laiva leikeissä. Lapsi voi painaa haluamansa äänen kuuluviin.

Laululeikit

- Kuvat, tukiviittomat, kehoviittomat, esineet ja eleet lauluissa mukana.

Rakenteluleikit

- Kuvat ja itse otetut valokuvat leluista ja tarvittavista välineistä mukana leikin suunnittelussa.

Kosketus ja pantomiimileikit

- Rauhoittumishetkissä kosketus ja kehoviittomat mukana erilaisella voimakkuudella ja erilaisilla välineillä (hento, voimakas, liikkuva, tärisävä jne.)
- Arvausleikit pantomiimillä, ensin yhdessä harjoitellen ja eläytymiseen rohkaistuen.

Kuvat: Papunetin kuvapankki, papunet.net, Elina Vanninen, Sergio Palao / ARASAAC ja Sclera. Osa kuvista muokattuja versioita.

KUVA 11. Esite leikin mahdollistamisesta esteettömän viestinnän keinoin

(Kuva: Jenna Laitio 2020)

5.2 Esteettömän viestinnän huomioiminen oppimisympäristössä

Workshopissa nousi useasti esille kommunikointivälineiden saavutettavuuden tärkeys. Esteettömän viestinnän keinot pitää olla lasten ja varhaiskasvattajien helposti saavutettavissa. Vaikka lapsiryhmässä olisi vain yksi lapsi, joka tarvitsee kommunikointinsa tueksi esteetöntä viestintää, olisi menetelmät oltava kaikkien lasten saatavilla. Välineiden käyttöä pitää myös valmistella ja välineistöä täytyy huoltaa.

Workshopissa syntyi idea kommunikaatiopisteen tekemisestä ryhmän tiloihin lasten saataville. Kommunikaatiopisteestä löytyisi monenlaisia esteettömän viestinnän keinoja. Tällainen piste voisi olla kaikkien lasten käytössä ja mahdollistaisi erilaisten kommunikointivälineiden ottamisen leikkiin mukaan. Ryhmässä käytettäviä kommunikointikeinoja tulisi myös esitellä kaikille ryhmän lapsille ja tutustuttaa heitä niiden käyttöön. Menetelmiä voisi harjoitella yhdessä.

Oppimisympäristössä olisi tärkeää huomioida esteettömän viestinnän näkyvyys. Seinillä olevien tukikuvien täytyy olla tarpeeksi suuria ja niiden lähellä ei saisi olla muita visuaalisesti häiritseviä tekijöitä, esimerkiksi askarteluja. Kuvien täytyy olla siistejä, kestäviä, selkeitä, tarkoituksen mukaisia ja lapsen kehitystason mukaan valittuja. Kuvat asetetaan usein tarramattoihin tai muille alustoille. Nämä alustat voivat olla myös todella pitkiä ja suuria, jolloin ne sisältävät paljon kuvia.

Esteettömän viestinnän keinoissa on tärkeää huomioida lasten yksilölliset tarpeet. Toinen lapsi hyötyy valokuvista, toinen piirretyistä kuvista. Kuvat voivat olla esimerkiksi lasten kanssa itse otettuja, jolloin lapset pääsevät osallistumaan esteettömän viestinnän luomiseen omassa ryhmässään.

Esteetöntä viestintää voi tuoda oppimisympäristöön vähitellen opettelemalla ensin esimerkiksi kirjaimia, kuvia ja sormiaakkosia. Varhaiskasvattajille olisi hyvä koota ideakansio, jossa olisi valmiina käyttökelpoisia ideoita sekä taustateoriaa. Ideakansio voisi sisältää esimerkkejä valitsemiseen, mielipiteen ilmaisuun, tunteiden ilmaisuun, kysymiseen ja ehdottamiseen. Oppimisympäristöön voi kuulua

myös älytauluja ja muita laitteita, joista voi löytyä monenlaista potentiaalia esteettömän viestinnän käyttöön, esimerkiksi leikkiin liittyviä kuvia. Laitteiden käyttö vaatii osaamista ja koulutusta, ja välineistön täytyy olla toimivia.

Esteettömässä kommunikoinnissa on huomioitava kaikki varhaiskasvatuksen arjessa olevat oppimisympäristöt. Ulkona voisi olla kommunikaatiopiste/-pisteitä esimerkiksi ulkovälinevaraston seinällä, leikkitelineissä tai ulko-ovissa. Ulkopisteessä on huomioitava välineistön säänkestävyys ja ajankohtaisuus, niitä tulisi päivittää vuoden ajan mukaisiksi.

5.3 Esteetön viestintä varhaiskasvatuksessa

Ideaalimaailmassa esteetön viestintä on olemassa oleva osa varhaiskasvatusta ja luonnollinen osa lasten arkea. Esteetön viestintä edistää lasten osallisuutta ja tasa-arvoistaa lasten mahdollisuuksia osallistua leikkiin. Esteettömän viestinnän avulla lapsi voi tehdä päätöksiä, tuntea kuuluvansa leikkiin ja vaikuttaa sen sisältöön. Esteetön viestintä tukee jokaisen lapsen vuorovaikutusta. Tämän oivaltaminen varhaiskasvatuksessa sekä alan ammattilaisia kouluttavissa oppilaitoksissa olisi tärkeää. Tietoisuutta esteettömästä viestinnästä täytyisi levittää.

Esteettömän viestinnän avulla kaikki lapset pystyvät ymmärtämään aikuisten viestejä paremmin ja aikaan ja paikkaan orientoituminen on helpompaa. Näin lapselle tulee turvallinen olo ja oppiminen mahdollistuu. Muita hyötyjä esteettömästä viestinnästä varhaiskasvatuksen arjessa ovat ennakointi, toimintojen suunnittelu ja toteuttaminen järjestyksessä sekä ajan hahmottaminen. Esteetön viestintä tukee myös lapsen kerrontaa ja helpottaa muistamista. Joskus se myös rohkaisee itsensä ilmaisuun. Esteetöntä viestintää voi käyttää varhaiskasvatuksen arjessa kaikissa tilanteissa. Kommunikaation mahdollistaminen onnistuu niin sisällä kuin ulkonakin, sekä erilaisissa tapahtumissa ja retkillä.

Varhaiskasvatuksessa tulisi rohkaista henkilöstöä sekä lapsia käyttämään esteetöntä viestintää rohkeammin ja mahdollistaa yhteinen uuden oppiminen ja jaetut onnistumisen kokemukset. Erilaiset kommunikointikeinot pitäisi tuoda esiin kai-

kille lapsille niin, että koko lapsiryhmä voisi käyttää niitä keskenään. Lapsille täytyy mahdollistaa erilaisten esteettömän viestinnän keinojen käyttö vuorovaikutuksessaan. Esteetöntä viestintää voidaan harjoitella yhdessä, jolloin kynnyks kokeiluun ja käyttöönottoon madaltuu.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tarvitsee esteettömän viestinnän toteuttamiseen koulutusta ja kokemuksia sekä myönteistä asennetta. Pelkkä tieto erilaisista kommunikointikeinoista ei riitä, vaan tarvitaan koulutusta ja konkreettista mallintamista päiväkodin arkeen. On erityisesti huomioitava lasta lähimpänä olevat ammattilaiset kuten avustajat. Ei riitä, että vain ryhmän opettaja hallitsee esteetöntä viestintää. Esteettömän viestinnän keinojen oppiminen on pitkäjänteistä työtä. Se ei tapahdu automaattisesti yhdellä kurssilla tai koulutuksella. Se vaatii armollisuutta itseään kohtaan ja tahtoa sitoutua keinojen käyttöön ja oppia niitä lisää.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Esitän kappaleessa johtopäätöksiä opinnäytetyöstäni ja mahdollisia jatkokehittämisasihteita. Pohdin työn eettisyyttä ja luotettavuutta sekä opinnäytetyöprosessia. Arvioin myös työn vaikuttavuutta ja onnistumista.

6.1 Johtopäätökset ja jatkokehittämisasiheet

Päädyin opinnäytetyöni aiheeseen sen tarpeellisuuden, innovatiivisuuden ja moniammatillisen näkökulman vuoksi. Opinnäytetyö tuo mielestäni näkyväksi tärkeän ja tarpeellisen tuen muodon varhaiskasvatuksen leikki-ilanteissa. Esteettömän viestinnän käyttäminen varhaiskasvatuksen arjessa vaatii ammattilaisilta tietoa, osaamista ja rohkeutta. Lapset puolestaan ovat jo valmiina uusiin ja mielenkiintoisiin asioihin, joihin aikuiset heidät tutustuttaa.

Opinnäytetyön tutkimuskysymys: Millaisia esteettömän viestinnän keinoja voidaan käyttää lasten välisen leikin mahdollistamiseen? sai selkeän vastauksen workshopiin osallistuneilta: Kaikkia keinoja voi käyttää! Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että esteetöntä viestintää voi hyödyntää lasten välisen leikin mahdollistamiseen hyvin monipuolisesti. Esteettömän viestinnän käyttäminen leikki-ilanteissa auttaa erityisesti sellaisia leikkijöitä, joilla on kielen ymmärtämisen tai tuottamisen haasteita. Esteettömän viestinnän mukaan ottaminen esimerkiksi monikielisiin päiväkotiryhmiin voisi mahdollistaa paremmin yhteisiä leikki-ilanteita. Keinojen käyttöä olisikin mielenkiintoista tutkia päiväkodin leikki-ilanteissa.

Tuloksista nostan erityisesti esiin kommunikaatiopisteen rakentamisen päiväkotiryhmän tiloihin. Jatkokehittämistyönä voisi rakentaa tällaisia pisteitä ja tutkia miten yhteinen kommunikaatiopiste toimii lasten ja kasvattajien parissa. Ulkona toimivasta kommunikaatiotaulusta on kokemuksia Hyvinkäältä, samaa ideaa voisi laajentaa muuallekin Suomeen. Varhaiskasvatukseen voisi myös koota esitettäni laajemman työkalupakin tai ideakansion esteettömästä viestinnästä ja sen käyttömahdollisuuksista.

Esteetön viestintä on mielestäni aihe, joka täytyisi huomioida varhaiskasvattajien koulutuksien opetussuunnitelmissa ja siitä tarvitsisi järjestää lisäkoulutuksia. Varhaiskasvatuksen henkilöstön esteettömän viestinnän osaamista ja lisäkoulutuksen tarvetta olisi hyvä kartoittaa tutkimuksella. Mielenkiintoista olisi myös kokeilla päiväkoteihin tarjottavaa kommunikaatio-opettajan tukea varhaiserityisopettajan rinnalla. Moniammatillisuutta tarvitaan varhaiskasvatuksessa lapsen parhaan mahdollisen tuen takaamiseksi.

Aineiston keruussa käytetty workshopmenetelmä toimi mielestäni erinomaisesti moniammatilliselle ryhmälle. Oli hienoa nähdä kuinka eri alojen ammattilaiset pohtivat tärkeää aihetta yhdessä, omista taustoistaan lähtien. Workshopeissa yhdessä pohtiminen ja ideoiminen oli hyvin antoisaa ja tuottoisaa. Oma osaamiseni ja tietämykseni työni aiheesta laajentui ja syventyi. Moniammatilliseen workshoptyöskentelyyn olisi mielenkiintoista syventyä enemmänkin. Jatkotutkimusaiheena ehdotan tutkimustehtäväksi selvittää, millainen vaikuttavuus moniammatillisella workshoptyöskentelyllä on osallistujille, työyhteisöille tai asiakkaille?

Jatkokehittämissideana ehdotan myös vastaavien moniammatillisten workshopien järjestämistä varhaiskasvatuksen kentällä. Workshopien kautta voisi kasvattaa mahdollista materiaalipankkia esteettömästä viestinnästä leikin mahdollistamisessa. Workshopit voisivat käsitellä esteettömän viestinnän käyttöä omassa varhaiskasvatusyksikössä tai ryhmässä, tai aihe voisi olla jokin muu moniammatillista pohdintaa vaativaa.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyöprosessissa koin tärkeinä eettisinä toimintatapoina tehtyjen ratkaisujen läpinäkyvyyden, työskentelyn huolellisuuden ja tarkkuuden. Tutkimusta on toteutettu ja kuvattu mielestäni johdonmukaisesti hyvän tutkimuksen kriteerien mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 150.) Eettisiin toimintatapoihin lukeutui myös luotettavien ja asianmukaisten teorialaisten käytäntöjen käyttäminen työssä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136). Luin paljon erilaisia teoksia ja tutkimuksia aiheeseeni liittyen.

Leikin merkitystä, tuen tarpeita ja tukemisen keinoja oli pohdittu useissa varhaiskasvatuksen teoksissa. Esteetön viestintä oli minulle tuttua tulkkikoulutukseni pohjalta ja sovelsin työssäni tietoa puhetta tukevista ja korvaavista kommunikatiivien menetelmistä esteettömän viestinnän ohella.

Tuomen ja Sarajärven (2018, 158–160) mukaan tutkimuksen luotettavuutta tarkastellessa nousee esiin kysymykset totuudesta ja objektiivisuudesta. Objektiivisuutta voidaan tarkastella luotettavuuden ja puolueettomuuden näkökulmista. Esimerkiksi tutkimuksen tekijän tausta voi vaikuttaa tutkimusasetelmaan tai tulokintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 158–160.) Opinnäytetyön toteutuksessa toimin fasilitaattorin roolissa. Tämä rooli rajoitti mahdollisuuttani osallistua itse aineiston tuottamiseen, mutta loi tutkimuseettisesti kestävä keino workshopityöskentelyyn. Workshopeissa toteutin Kantojärven (2012, 27) ohjeita luovaan ongelmanratkaisuun fasilitaattorille; alustin aiheita, ohjasin workshopia ja kokosin ajatuksia yhteen. Mielestäni pysyin roolissani hyvin. Workshopien osallistujat tuottivat niin paljon ajatuksia ja ideoita, ettei fasilitaattorin roolista olisi edes ehtinyt pohtimaan tai lisäilemään asioita itse. Workshopeissa esitetyt tehtävänannot nousivat tutkimuskysymyksestäni. Lisäksi ensimmäisen workshopin pohjalta tein toiseen workshopiin aiheita syventäviä apukysymyksiä. Aiheiden pohtiminen apukysymyksien kautta vaikutti minusta onnistuneelta ratkaisulta, sillä aika oli hyvin rajallinen mahdollisimman laajan ja syvällisen lopputuloksen saavuttamiseksi.

Objektiivisuutta ja puolueettomuutta on hyvä tarkastella myös analysoimieni ja kokoamieni opinnäytetyön tulosten kohdalla. Workshopeissa osallistujat kokosivat ajatuksiaan post-it-lapuille tai ranskalaisin viivoin Word-pohjiin. Sellaisinaan materiaalit eivät tietenkään olisi olleet käyttökelpoisia lopputuloksien koontiini tai esitteeseen, vaan minun täytyi kategorisoida ja muokata tekstiä kokonaisuksi lauseiksi ja kappaleiksi. Kävimme workshopeissa kaikki tuotetut ajatukset ja ideat yhdessä läpi ja näin ollen pystyn olemaan varma jokaisen idean ja ajatuksen oikeellisuudesta ja minimoimaan oman tulkintani aiheesta. Tietoni esteettömästä viestinnästä ja varhaiskasvatuksen leikki-tilanteista oli mielestäni riittävällä tasolla ymmärtämään workshopien aineistoja ja kokoamaan niitä yhteen tuloksiksi. Workshopeissa nousi esiin myös sellaisia ideoita ja ajatuksia, joihin ei tässä opinnäytetyössä ollut tarkoituskaan tarttua ja ne rajautuivat analysoinnissa tuloksista

pois. Työn alkuperäisestä tavoitteesta sekä tutkimuskysymykseen vastaamisesta oli tärkeää pitää kiinni (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104).

Tutkimuksen eettisyys vaatii pohdintaa, sillä Tuomen ja Sarajärven (2018, 147) mukaan tutkimusmenetelmät saattavat olla hyvin vapaamuotoisia ja muistuttaa arkipäiväistä vuorovaikutustilannetta. Ajattelen workshopmenetelmän olevan juuri tällainen, vaikkakin workshopit olivat huolellisesti suunniteltuja ja roolini fasilitaattorina oli selkeä ja perusteltu. Workshopin fasilitaattorin tehtävänä on suunnitella työpajan prosessi ja käytettävät menetelmät, sekä avustaa ja sparrata työskentelyä. Fasilitaattori ei siis itse osallistu sisältöjen tuottamiseen. (Kantojärvi 2012, 11.) Workshopityöskentely mahdollisti hyvin aiheen rajauksen sekä mahdollisti opinnäytetyön tekijälle riittävän neutraalin fasilitoijan roolin, jolloin workshopin anti pysyy tutkimuseettisesti luotettavana.

Workshopityöskentelyä olisi voinut kehittää järjestämällä workshoppeja enemmän, mikä olisi voinut tuottaa entistä kattavammin jäsenneltyä materiaalia. Toisaalta se olisi myös voinut vähentää osallistujien mahdollisuuksia päästä osallistumaan. Olen siis tyytyväinen kahteen toteutettuun workshopiin. Opinnäytetyössä syntyneet tulokset eivät tietenkään ole kaikenkattavat, vaan yhden moniammatillisen ryhmän tuottamat. Opinnäytetyön tekijänä olen itse tehnyt lopulliset ratkaisut, mitä tuloksissa esitän. Joku toinen olisi voinut korostaa eri asioita tai samaa aineistoa olisi voinut tarkastella eri näkökulmista.

Sosionomin eettistä osaamista pohdin työssäni osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisen näkökulmista lasten välisessä leikissä. Haluan työlläni tuoda esiin sellaisen näkökulman esteettömään viestintään, että se todella sopii kaikille, eikä sillä ole tarkoitus tehdä joistakin erityisiä. Olisi hienoa saada esteetön viestintä osaksi varhaiskasvatuksen tavallista arkea. Inklusion toteutuminen vaatii kehitysympäristöjen muuttumista, erityisen osaamisen lisäämistä ja erityisen muuttumista osaksi tavallista toimintaa (Määttä & Rantala 2010, 115).

Esteetön viestintä lasten vuorovaikutuksen tukemisen muotona vaatii myös suurta herkkyyttä ymmärtää lapsia ja heidän maailmaansa. Esteettömän viestinnän materiaalien valmistaminen ja hankkiminen on kasvattajien vastuulla. Kasvattajien on siis pohdittava mahdollisten normien luomista, esimerkiksi kun he

pohtivat millaisia kuvia leikki-tilanteissa voidaan käyttää. Lasten mukaan ottaminen suunnittelussa ja materiaalien valmistelussa mahdollistaa lapsilähtöisen toteutuksen.

6.3 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Opinnäytetyöprosessi alkoi teorian kartoittamisesta, aiheen rajaamisesta sekä sopivan toteutusmenetelmän valitsemisesta. Prosessin aikana täytyi useasti kirkaistaa mieleen tavoitetta ja lopputuloksen merkitystä. Prosessi kehitti tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatio-osaamistani workshopien suunnittelijana ja fasilitoijana. Ajanhallinnan, suunnittelun sekä fasilitoinnin taidot pääsivät tässä työssä todelliseen testiin. Aiheen rajaaminen oli ajoittain haastavaa erityisesti kirjallista raporttia tuottaessa. Opinnäytetyöni raportin pääpaino oli keskittyä tuloksiin, tuotteeseen ja sen luomisprosessiin. Kuitenkin workshopityöskentelyn kuvaaminen vaati ison osan ajasta ja raportista Opinnäytetyöprosessi oli mielestäni monipuolinen ja mielenkiintoinen. Minun täytyi opiskelijana osoittaa Vilkan (2006,123) kuvaamia toiminnallisen opinnäytetyön vaatimuksia: tietoa, taitoa ja sivistystä.

Workshoptyöskentely aineistonkeruumenetelmänä, fasilitaattorin roolissa oli minulle uusi kokemus ja jotta sain aikataulultaan tiiviin työskentelyn lomassa palautetta, päädyin pyytämään sitä erikseen. Annoin workshopien kaikille osallistujille mahdollisuuden antaa palautetta e-lomakkeen kautta. Kysyin palautteessa:

1. Millaisia ajatuksia workshopien sisällöt sinussa herättivät?
2. Millainen kokemus moniammatillinen workshop mielestäsi oli?
3. Millaista palautetta haluaisit antaa workshopin järjestäjälle?

Kolme yhdeksästä osallistujasta vastasi palautteeseen. Palautteessa toivottiin, että tietoisuus esteettömän viestinnän keinoista leikin mahdollistajana kasvaisi varhaiskasvatuksen piirissä. Workshopien sisältöjä kuvattiin hyvin suunnitelluiksi ja kiinnostaviksi sekä työskentelyä ja antia opettavaisiksi. Workshopeista oli myös saatu käytännön vinkkejä työelämään. Workshopien osallistujiin oltiin tyytyväisiä ja samanhenkisyys oli koettu tärkeäksi asiaksi.

Oli hienoa päästä toimimaan moniammatillisessa tiimissä, jossa jokainen toivottavasti koki toisensa tasavertaiseksi ja heitimme omat ammattinimikkeet vähän niin kuin "roskiin", jolloin kaikki olimme saman asian äärellä välittämättä nimikkeistä. (Workshopin osallistujan palaute)

Keskusteluissa eri alan ammattilaiset täydensivät toisiaan, ja keksivät hyvinkin luovia ja toimivia ratkaisuja. He myös osasivat pohtia kriittisesti eri tilanteita ja ratkaisuja. Vaikka työskentelyä kuvattiin mielenkiintoiseksi ja onnistuneeksi, olisi yksi vastaaja toivonut, että workshopeissa olisi päästy vielä syvemmälle aiheeseen.

Opinnäytetyön tekijänä olen erittäin kiitollinen workshopien osallistujien panoksesta ja heittäytymisestä pohtimaan tutkimuskysymystäni syvästi ja luovasti. Olen tyytyväinen työn tuloksien kattavuuteen ja koen työni olevan onnistunut. Workshopit tuottivat paljon enemmän tietoa ja vinkkejä, mitä olin etukäteen osannut aavistaakaan.

Toivon, että työn lukija on saanut uutta tietoa tai ainakin mielenkiintoa esteetöntä viestintää kohtaan. Opinnäytetyön vaikuttavuutta pohtiessani toivon, että tietoisuus esteettömän viestinnän käytöstä lasten välisen leikin mahdollistamisessa kasvaisi tämän työn kautta. Toivottavasti tuloksista koottu esite tavoittaisi mahdollisimman monen varhaiskasvatuksen kentällä toimivan ammattilaisen.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2018. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aivoliitto 2020. Esteetön viestintä. Luettu 20.2.2020. <https://www.aivoliitto.fi/kommunikaatiokeskus/kehityksellinenkielihairio/ohjaus-ja-neuvonta/esteeton-viestinta/>

Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2017. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aro, T. & Siiskonen, T., 2014. Millaista on hyvä tuki? Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 188–200.

Communication Matters. 2018. What is AAC? Luettu 12.12.2019. <https://www.communicationmatters.org.uk/page/what-is-aac>

Hakkarainen, P. 2008. Oppiminen ja ongelmanratkaisu ennen kouluikää. Teoksessa Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja –kehitykseen. 2008. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit. 109–138.

Hamilton, P. 2016. The Workshop Book: How to Design and Lead Successful Workshops. Luettu 12.3.2020. Vaatii käyttöoikeuden. https://learning.oreilly.com/library/view/the-workshop-book/9781292119731/html/06_chapter01.html

Helenius, A. 2004. Leikki ja lapsen kehitys. Teoksessa Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen L. (toim.) Leikistä totta - omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi. 35–40.

Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hellström, M. 2010. 100 sanaa kasvatuksesta. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hämäläinen, V., Merikoski, H., Munne, T., Nikkilä, T. & Pulli, T. 2013. Esteetön viestintä yhteinen asiamme: arjen käytäntöjä DVD/opas lapset. Lahti: Avainsäätö.

Hännikäinen, M. 2004. Leikki lasten oppimisympäristönä. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. Helsinki: WSOY. 360–371.

Isoherranen, K. 2006. Moniammatillinen yhteistyö. 1.-2. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Isoherranen, K. 2008. Moniammatillisen yhteistyön määrittelyä. Teoksessa Isoherranen, K., Rekola, L., & Nurminen, R. (toim.) Enemmän yhdessä: moniammatillinen yhteistyö. 1. painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit. 33–43.

Kantojärvi, P. 2012. Fasilitointi luo uutta: menesty ryhmän vetäjänä. Helsinki: Talentum.

Ketonen, R., Launonen, K., Ikonen, A., Salmi, P., Palmroth, A., Röman, M. & Mattinen, A. 2014. Kieli ja viestintä. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) 2014. Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Juva: PS-kustannus. 201–225.

Koivula, M. & Laakso, M-L. 2017. Lapsen varhainen kehitys kommunikaation, vuorovaikutussuhteiden ja leikin näkökulma. Teoksesta Koivula, M., Siippainen, A., Eerola-Pennanen, P. & Böök, M-L.(toim.) Valloittava varhaiskasvatus - Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.108–128.

Kollektiivinen älykkyys. n.d. Tapa-termipankki. Erikoisalojen sanastojen ja sanakirjojen kokoelma-Sanastokeskus TSK. Luettu 6.5.2020. <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/kollektiivinen%20%C3%A4lykkyys>

Kontu, E. 2001. Vuorovaikutuksesta leikkiin ja leikistä draamaan- ”lähdetään yhdessä tähdenlennolle.” Teoksessa Pihlaja, P. & Kontu, E. (toim.) Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. 84–111.

Launonen, K. 2011. Lasten pragmaattisten taitojen kuntoutuksen perusteet. Teoksessa Loukusa S. & Paavola L. (toim.) Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Juva: Bookwell. 245–260.

Lyytinen, P. & Lautamo T. 2014. Leikki. Teoksessa Siiskonen, T., Aro, T., Ahonen, T. & Ketonen, R. (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus. 226–246.

Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Merikoski, H. & Pihlaja, P. 2018. Puheen ja kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Viitala R. & Pihlaja, P. (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus. 201–222.

Määttä, P. & Rantala, A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Opintokeskus Sivis. n.d. Tueksi menetelmiä ja materiaaleja. Luettu 12.1.2020. <https://www.ok-sivis.fi/ryhdistä-yhdistystä/tueksi-menetelmia-ja-materiaalia.html>

Reunamo, J. & Käyhkö, M. 2014. Leikin tukeminen. Teoksessa Reunamo, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus. 66–92.

Reunamo, J. & Salomaa, P. 2014. Kielellisen kehityksen tukeminen. Teoksessa Reunamo, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus. 23–47.

Sosiaalialan kompetenssit, 2020. TAMK sosiaaliala. Luettu 7.5.2020. <http://sosiaaliala.blogs.tamk.fi/aloitussivu/sosiaalialan-kompetenssit/>

Summa, T. & Tuominen, K. 2009. Fasilitaattorin työkirja. Menetelmiä sujuvaan ryhmätyöskentelyyn. Luettu 20.4.2020. <https://www.gloaalikasvatus.fi/sites/default/files/attachments/fasilitaattorin-tyokirja-menetelmia-sujuvaan-ryhmatyoskentelyyn.pdf>

Trygg, B. H. 2010. Graafinen kommunikaatio. Suom. Rautakoski P. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry. Alkuperäinen teos 2005.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Tykkyläinen, T. 2011. Ei-sanalliset keinot lasten vuorovaikutuksessa. Teoksessa Loukusa, S. & Paavola, L. (toim.) Lapset kieltä käyttämässä. Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt. Jyväskylä: PS-kustannus. 115–128.

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018 540/2018.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Luettu 2.10.2019. https://www.opi.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf

Viitala, R. 2018. Inklusio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa Viitala R. & Pihlaja, P. (toim.) Varhaiserityiskasvatus. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilka, H. 2006. Tutki ja Havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vähänen, L. 2004a. Lähikehityksen vyöhyke. Teoksessa Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen L. (toim.) Leikistä totta - omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi. 44–45.

Vähänen, L. 2004b. Mitä on omaehtoinen leikki? Teoksessa Hintikka, M., Helenius, A. & Vähänen L. (toim.) Leikistä totta - omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi. 41–42.

LIITTEET

Liite 1. Esite leikin mahdollistamisesta esteettömän viestinnän keinoin 1(2)

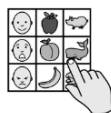
LASTEN VÄLISEN LEIKIN MAHDOLLISTAMINEN ESTEETTÖMÄN VIESTINNÄN KEINAIN

Mitä on esteetön viestintä?

Esteetöntä viestintää puheen ohella ovat: Kehonkieli, tukiviittomat, kuvat, valokuvat, piirtäminen, puhelaitteet, osoittaminen, blissikieli, piktogrammit, pcs-kuvat, kirjaimet, esineet ja älylaitteissa toimivat ohjelmat.

Esteetön viestintä varhaiskasvatuksessa

Esteetön viestintä edistää lasten osallisuutta ja tasa-arvoistaa lasten mahdollisuuksia osallistua. Esteetön viestintä tukee jokaisen lapsen vuorovaikutusta sekä aikaan ja paikkaan orientoitumista. Esteettömän viestinnän avulla toimintojen ennakointi, suunnittelu ja toteuttaminen helpottuu.

Esteetön viestintä on kaikkien yhteinen asia, erityisyydestä voi näin ollen tulla tavallista. Esteetöntä viestintää on hyvä harjoitella ryhmän kanssa yhdessä, jotta kynnyks erilaisten keinojen kokeiluun ja käyttämiseen madaltuu.

Esteetön viestintä lasten välisen leikin mahdollistajana

Esteettömän viestinnän avulla lapsi voi tehdä päätöksiä, tuntea kuuluvansa leikkiin ja vaikuttaa sen sisältöön. Esteetöntä viestintää voi käyttää missä vain leikissä. Joissakin leikeissä esteetön viestintä vaatii etukäteen materiaalin valmistelua. Leikissä käytettävät materiaalit on valmisteltava lapsilähtöisesti, lapsen maailmasta käsin. Esteetön viestintä tukee lapsen kerrontaa ja rohkaisee ilmaisuun. Leikin suunnittelu ja valintojen tekeminen helpottuu esteettömän viestinnän avulla.

Esteettömän viestinnän huomioiminen oppimisympäristössä

Esteettömän viestinnän keinot pitää olla lasten ja varhaiskasvattajien helposti saatavissa. Välineiden käyttöä pitää valmistella ja niitä pitää huoltaa. Ryhmän tiloissa voi olla jonkinlainen kommunikaatiopiste, josta lapset voivat hakea erilaisia välineitä leikkeihinsä. Myös ulkona on hyvä olla kommunikaatiopiste. Esteetön viestintä sopii hyvin myös retkelle mukaan. Esteetöntä viestintää voi tuoda oppimisympäristöön vähitellen ja opetella näin esimerkiksi uusia kuvia, kirjaimia, tai vaikka sormiaakkosia.

Lisää vinkkejä sekä tietoa esteettömästä viestinnästä leikin mahdollistajana:

© Jenna Laitio, opinnäytetyö 2020 TAMK
jenna.laitio@gmail.com

VINKKEJÄ LEIKKEIHIN!

KAIKKIA ESTEETTÖMÄN VIESTINNÄN KEINOJA VOI KÄYTTÄÄ LEIKKITILANTEISSA. VAIN MIELIKUVITUS ON RAJANA!

Ulkoleikit

- Kommunikaatiopiste ulkona. Pisteellä voi kaverin kanssa neuvotella esimerkiksi kuvataulun avulla. (Mitä leikitään ja missä leikitään?)
- Ulkoleikeistä voi tehdä laminoidut kuvat, joiden avulla voi valita mitä leikitään.
- Pihassa voi olla "mulla on asiaa"-nappi/huomionkiinnittäjä valo- tai äänimerkillä.
- Laminoidut toimintataulut eri leikkeihin, esimerkiksi hiekkalaatikkoleikkeihin. (Kuvataulua osoittamalla voi pyytää, ehdottaa tai antaa jotain.)
- Päiväkodin pihassa voi leikkiä valokuvasuunnistusta.

Roolileikit ja mielikuvitusleikit

- Valintataulut kuvilla, kommunikaatiokansiolla tai tablet-sovelluksilla.
- Lapsi voi valita kuvista esimerkiksi kuka haluaa olla ja miten leikki etenee.
- Kuvia voi olla PALJON isossa tarramatossa saatavilla.

Pelit ja sääntöleikit

- Toimintataulut leikissä mukana.
- Osoittamalla, ilmeillä ja eleillä pärjää tutussa pelissä ja leikissä.
- Piirretään tai muodostetaan kuvilla säännöt.
- Erilaisten sovellusten ja puhelaitteiden ääni ohjaamassa. Esimerkiksi kapteeni käskää ja maa-meri-laiva leikeissä. Lapsi voi painaa haluamansa äänen kuuluviin.

Laululeikit

- Kuvat, tukiviittomat, kehoviittomat, esineet ja eleet lauluissa mukana.

Rakenteluleikit

- Kuvat ja itse otetut valokuvat leluista ja tarvittavista välineistä mukana leikin suunnittelussa.

Kosketus ja pantomiimileikit

- Rauhoittumishetkissä kosketus ja kehoviittomat mukana erilaisella voimakkuudella ja erilaisilla välineillä (hento, voimakas, liikkuva, tärisävä jne.)
- Arvausleikit pantomiimillä, ensin yhdessä harjoitellen ja eläytymiseen rohkaistuen.